

УЛСЫН НИСЭХИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ  
/ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/-ИЙН ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ  
УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДЛАХ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

## ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Улсын Их Хурлын 2003 оны нэгдсэн чуулганаар Улсын нисэхийн тухай хуулийг хэлэлцэн баталж, нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлт, бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх шаардлагын үүднээс нийт 6 удаа холбогдох нэмэлт, өөрчлөлт оруулжээ.

Улсын нисэхийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийг боловсруулах хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах үнэлгээний тайланг хийхдээ холбогдох хууль тогтоомжийг судлан үзсэний үндсэн дээр дараах хууль зүйн үндэслэлийн хүрээнд боловсруулах нь зүйтэй гэж үзлээ. Үүнд:

-Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван нэгдүгээр зүйлийн 1-д “Эх орныхоо тусгаар тогтнолыг батлан хамгаалж, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн” гэж, мөн зүйлийн 2-т “Монгол Улс өөрийгөө хамгаалах зэвсэгт хүчинтэй байна. Зэвсэгт хүчний бүтэц, зохион байгуулалт, түүнд алба хаах журмыг хуулиар тогтооно.” гэж, Гучин наймдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 6 дахь заалтад “улсыг батлан хамгаалах хүчин чадлыг бэхжүүлж, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах” гэж;

-Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын Тавдугаар зүйлийн Зорилт 5.2-т “Төрийн захиргааны байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой тодорхойлох замаар чиг үүрэг, эрх мэдлийн хуваарилалтыг нарийвчилна” гэж;

-Монгол Улсын Их Хурлын 2015 оны 85 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын батлан хамгаалах бодлогын үндэс” баримт бичгийн 6.2-т “Монгол Улсын батлан хамгаалах бодлого, үйл ажиллагааны харилцааг зохицуулах хууль, эрх зүйн хэм хэмжээний цогц байдлыг хангана” гэж;

-Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 4.1.2-т “Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулж, ажил үүргийн давхцал, хийдлийг арилгаж, харилцан зохицуулалт хийх механизмыг боловсронгуй болгоно” гэж;

-Монгол Улсын Батлан хамгаалах тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.1-д “батлан хамгаалах бодлого, тогтолцооны эрх зүйн үндсийг тогтоох” гэж Улсын Их Хурлын бүрэн эрхэд;

-Зэвсэгт хүчний тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 12.1.2-т “зэвсэгт хүчний чадавхыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр зохион байгуулалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх” гэж Засгийн газрын бүрэн эрхэд тус тус заажээ.

Мөн Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 4.1.3-т “Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулж, ажил үүргийн давхцал, хийдлийг арилгаж, харилцан зохицуулалт хийх механизмыг боловсронгуй болгоно” гэж заасан нь тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хууль зүйн шаардлага гэж үзэж байна.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 08 дугаар сарын 14-ний өдрийн 41 дүгээр “Батлан хамгаалах яамны үйл ажиллагааны стратеги, зохион байгуулалтын бүтцийн өөрчлөлтийн хөтөлбөр, зохион байгуулалтын бүтэц, орон тооны хязгаар

шинэчлэн батлах тухай” тогтоолын 1.8 дахь хэсэгт “Батлан хамгаалах яамны зохион байгуулалтын бүтцэд “Улсын нисэхийн хэлтэс”-тэй байхаар шинээр тусгасан нь цаг үеэ олсон, улсын нисэхийн тухай хуулийн үйлчлэлд хамаарах байгууллагууд улсын агаарын хөлөгтэй болж, тэдгээрийн мэргэжил арга зүйн удирдамжаар хангах тухайн нэгжийн гүйцэтгэх чиг үүргийг хуульд нарийвчлан тусгаж, цаашид хэрэгжүүлэх шаардлагатай, тулгамдсан асуудлуудыг зохицуулах бодлогын зохицуулалтуудыг тус хуульд тусгах бас нэг хэрэгцээ, шаардлага нь юм.

Нөгөөтээгүүр улсын нисэхийн аюулгүй ажиллагааг хангах, хуульд заасан нислэг-техникийн осол, зөрчлийг шалгах ерөнхий шинжээчийг томилох, албан тушаалын харьяаллыг тодорхой болгох, нисэхийн үйл ажиллагаа Батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын нэгжийн бүрэн эрхэд Улсын нисэхтэй холбоотой эрх зүйн баримт бичгийг боловсронгуй болгож баримтлах үндэслэлийг тусгаж өөрчлөхөөс гадна Монгол Улсын Засгийн газрын 2023 оны 486 дугаар тогтоолоор улсын нисэхтэй холбоотой хууль тогтоомж, бодлогын хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох, улсын агаарын хөлгийг эзэмшигч байгууллагуудыг бодлогын нэгдсэн удирдлагаар хангах, нисэхийн аюулгүй байдалд хяналт тавих, зохицуулалтын тогтолцоог сайжруулах зэрэг асуудлуудыг тусгах зэрэг зүй ёсны шаардлага байгаа болно.

Мөн нисэхийн салбарт төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх улсын агаарын хөлгийг эзэмшигч байгууллагын тоо, гүйцэтгэх үүргийн цар хүрээ, оролцоо өргөжиж байгаа болон Улсын нисэхийн асуудал хариуцсан бүтцийн нэгж Батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад байгуулагдсантай холбогдуулан Улсын нисэхийн хууль тогтоомж, бодлогын хэрэгжилттэй холбоотой асуудал, хүндрэл бэрхшээлийг арилгах, улсын агаарын хөлгөөр нислэг үйлдэх, улсын нисэхийн аюулгүй ажиллагаа, аюулгүй байдлыг хангах, улсын агаарын хөлгийг эзэмшигч байгууллагын албан хаагчид тавих мэргэжлийн чадвар, шаардлага, хариуцлагыг өндөржүүлэх, эрх зүйн орчинг сайжруулах зорилгоор Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт түүний удирдлагын тухай хууль, Иргэний нисэхийн тухай шинэчилсэн найруулгын тухай хуультай уялдуулах ч асуудал байгаа юм.

Практик шаардлагын хувьд Улсын агаарын хөлгийг эзэмшигч байгууллагын (Зэвсэгт хүчний Агаарын цэргийн командлал, Онцгой байдлын Ерөнхий газар, Хил хамгаалах Ерөнхий газар) нислэгийн үйл ажиллагааг Зэвсэгт хүчний Агаарын цэргийн командлалын Улсын нисэхийн хэлтэс “Улсын нисэхийн тухай хууль”, “Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хууль” бусад холбогдох дүрэм, журам, зааврын хүрээнд улсын агаарын хөлгийн бүртгэл, нислэгт тэнцэх чадварын гэрчилгээ олгох, цуцлах, сунгах болон нисэх, инженер техникчдийн бүрэлдэхүүнд нисэхийн мэргэжлийн үнэмлэх, зэрэглэл, зэрэг олгох, сунгах, батламжлах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд яаманд шинээр байгуулагдсан Улсын нисэхийн хэлтэс нь дээр дурдсан үүрэг, чиглэл, яам, агентлаг хоорондын нислэгтэй холбоотой харилцаа, нислэгийн аюулгүй ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар ханган ажиллах хууль эрх зүйн орчин зайлшгүй шаардлагатай байна.

2018 тус хуульд орсон нэмэлт, өөрчлөлтөөр Засгийн газрын гишүүний бүрэн эрх, улсын нисэхийн багц дүрэм, байлдааны агаарын хөлгийн нисэх бүрэлдэхүүнд мэргэжлийн үнэмлэх олгохгүй, улсын агаарын хөлгийн ангилал, нислэг-техникийн осол зөрчлийн шинжлэн шалгах зохицуулалтыг өөрчилсөн боловч байлдааны агаарын хөлгийн нислэг, нисэх, инженер, техникчдийн бүрэлдэхүүн, улсын агаарын хөлгийн нислэгийн ангилал, нислэг үйлдэх, нисэх, инженер техникчдийн бүрэлдэхүүнийг батламжлах, бүртгэх, гэрчилгээжүүлэх, нисэхийн аюулгүй байдлын хяналт, дүрэм, журам, зааврыг уялдуулан зохицуулах, агаарын хөлгийг

даатгалын асуудалд хуулиар зохицуулалт нь орхигдсон зэрэг байдлаас дор дурдсан бэрхшээл, хүндрэлийг арилгаж, хуулийн хийдэл, гажуудлыг засах шаардлагатай байна. Үүнд:

- Улсын нисэхийн талаар хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллагын бүрэн эрх тодорхойлох

- Улсын нисэхийн салбарын хөгжлийг төрөөс дэмжих, гүйцэтгэх үүрэг, чадавхыг өргөжүүлэх асуудлыг зохицуулах;

- Улсын агаарын хөлгөөр нислэг үйлдэх, улсын нисэхийн орчинд үйл ажиллагаа явуулах гадаадын иргэн болон иргэний нисэхийн нисгэгч, инженер техникийн мэргэжлийн бүрэлдэхүүний зохицуулалтыг тусгах;

- Улсын нисэхийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд заасан нислэгийн ангилалд улсын агаарын хөлгийн зарим байгууллагуудын үйл ажиллагаанд зохицоогүй, шаардлагатай хэмжээнд зохицуулагдаагүй байгааг тусгах;

- Улсын нисэхийн тухай хууль, улсын нисэхийн багц дүрмээс бусад дүрэм, журмуудыг улсын нисэхийн багц дүрмийн хүрээнд багцлах;

- Улсын нисэхийн асуудал хариуцсан бүтцийн нэгж Батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад бий болсонтой холбогдуулан Батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын эрх, үүрэгт холбогдох эрх зүйн зохицуулалт бий болгож, хуулийн нийцлийг хангах;

- Хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль, тогтоомж, дүрмийн хүрээнд агаарын хөлгийн бүртгэл, гэрчилгээ, нисэхийн мэргэжлийн үнэмлэх, зэрэг, зэрэглэл олгох, батламжлах асуудлыг эрх зүйн хувьд тодорхой болгох шаардлага байна.

Шинэчилсэн найруулгын төслөөр цэргийн мэргэжлийн удирдлагын дээд байгууллагын чиг үүрэг болон улсын агаарын хөлгийн бүртгэл, улсын агаарын хөлгийн дарга, нисэх баг, агаарын хөлгийн даатгалжуулалт, нислэгийн ангилал, эрэн хайх, авран туслах үйл ажиллагаатай холбоотой зохицуулалтуудад нэмэлтээр шинэ зохицуулалтыг, хуулийн хэд хэдэн зүйлийн хэсэг, заалтад өөрчлөн найруулга хийх замаар боловсронгуй болгоно.

Улсын нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулснаар хуульд заасан эрх зүйн зохицуулалтууд боловсронгуй болох, хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, холбогдох хууль тогтоомжтой нийцүүлэх замаар хууль тогтоомжийг нэг мөр ойлгож хэрэглэх боломж нэмэгдэх зэрэг олон давуу тал бий болох юм.

Иймд дээр дурдсан тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.5.1-д заасны дагуу Улсын нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулах нь оновчтой гэж үзсэн болно.

## УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДЛАХ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

Улсын нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах” гэж, 12 дугаар зүйлийн 12.1.2-т “хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалыг Засгийн газар баталж мөрдүүлнэ.” гэж тус тус заасны хүрээнд Засгийн газрын 2016 оны 59

дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалын /цаашид Аргачлал гэх/ 2.1-д заасан үе шатны дагуу хийж гүйцэтгэлээ.

## НЭГ. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

Улсын Их Хурлын 2003 оны нэгдсэн чуулганаар Улсын нисэхийн тухай хуулийг хэлэлцэн баталж, эдүгээ 22 жилийн хугацаанд тус хуульд холбогдох өөрчлөлтүүдийг оруулсан хэдий ч нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлт, нисэхийн үйл ажиллагааны хөгжил дэвшил, шинээр батлагдсан холбогдох бусад хууль тогтоомжтой нийцүүлэх зэрэг асуудлыг цэгцэлж, боловсронгуй болгох зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага байна гэж үзлээ.

Улсын нисэхийн салбарт төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх улсын агаарын хөлгийг эзэмшигч байгууллагын тоо, гүйцэтгэх үүргийн цар хүрээ, оролцоо өргөжиж байгаа болон Улсын нисэхийн асуудал хариуцсан бүтцийн нэгж Батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад байгуулагдсантай холбогдуулан Улсын нисэхийн хууль тогтоомж, бодлогын хэрэгжилттэй холбоотой асуудал, хүндрэл бэрхшээлийг арилгах, улсын агаарын хөлгөөр нислэг үйлдэх, улсын нисэхийн аюулгүй ажиллагаа, аюулгүй байдлыг хангах, улсын агаарын хөлгийг эзэмшигч байгууллагын албан хаагчид тавих мэргэжлийн чадвар, шаардлага, хариуцлагыг өндөржүүлэх, нэгдсэн удирдлагаар хангах ажил чухлаар тавигдаж байна.

Мөн хуулийн төслөөр эрх зүйн харилцааг сайжруулахтай холбогдсон асуудлаар хүн, хуулийн этгээдээс Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу саналыг авч, байгууллагын цахим хаягт байрлуулж саналыг авна.

Иймд Аргачлалын 3-т заасны дагуу асуудалд дүн шинжилгээ хийхдээ асуудлыг тодорхойлж, шийдвэрлэх гэж байгаа асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тогтоож, тухайн асуудлаар эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, бусад этгээдийг оновчтой тогтоож, улмаар түүнийг үүсгэж байгаа шалтгаан, нөхцөлийг тодорхойлохоор зорилоо.

### 1.1. Асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тодорхойлсон байдал:

Улсын нисэхийн үйл ажиллагаатай холбоотой эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны эрх, үүрэг хэм хэмжээг тодорхойлох, улсын нисэхийн үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтыг нэгдсэн удирдлагаар хангах болон улсын агаарын хөлгийн бүртгэл, улсын агаарын хөлгийн дарга, нисэх баг, нислэгийн ангилал, эрэн хайх, авран туслах болон шинээр худалдан авсан хүн тээврийн агаарын хөлгийг даатгалжуулах үйл ажиллагаатай холбоотой зохицуулалтууд нэмэх, хуулийн зарим зохицуулалтад өөрчлөн найруулга хийх замаар боловсронгуй болгох шаардлага байгаа болно.

- Эрх зүйн зохицуулалт: Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван нэгдүгээр зүйлийн 1-д “Эх орныхоо тусгаар тогтнолыг батлан хамгаалж, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн” гэж, мөн зүйлийн 2-т “Монгол Улс өөрийгөө хамгаалах зэвсэгт хүчинтэй байна. Зэвсэгт хүчний бүтэц, зохион байгуулалт, түүнд алба хаах журмыг хуулиар тогтооно.” гэж, Гучин наймдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 6 дахь заалтад “улсыг батлан хамгаалах хүчин

чадлыг бэхжүүлж, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах” гэж Засгийн газрын үндсэн бүрэн эрхэд заажээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын Тавдугаар зүйлийн Зорилт 5.2-т “Төрийн захиргааны байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой тодорхойлох замаар чиг үүрэг, эрх мэдлийн хуваарилалтыг нарийвчилна” гэж; Монгол Улсын Их Хурлын 2015 оны 85 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын батлан хамгаалах бодлогын үндэс” баримт бичгийн 6.2-т “Монгол Улсын батлан хамгаалах бодлого, үйл ажиллагааны харилцааг зохицуулах хууль, эрх зүйн хэм хэмжээний цогц байдлыг хангана” гэж; Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 4.1.2-т “Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулж, ажил үүргийн давхцал, хийдлийг арилгаж, харилцан зохицуулалт хийх механизмыг боловсронгуй болгоно” гэж, Зэвсэгт хүчний тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 12.1.2-т “зэвсэгт хүчний чадавхыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр зохион байгуулалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх” гэж Засгийн газрын бүрэн эрхэд тус тус заасан нь хуулийн төслийг боловсруулах эрх зүйн хэрэгцээ, шаардлагыг тодорхойлогдож байна.

Практик хэрэгжилтийн байдал: Улсын нисэхийн тухай хуультай холбогдуулан хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах дараах практик хэрэгцээ шаардлага байгааг дээр дурдсан болно.

*1.2.Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа этгээдийг тодорхойлсон байдал:*

Дээр дурдсан нөхцөл байдлаас дүгнэж үзвэл холбогдох зохицуулалтыг Улсын нисэхийн тухай хуульд тусгахгүй байх нь Монгол Улсын батлан хамгаалах бодлогын үндэс баримт бичигт болон батлан хамгаалахын багц хуулиудад заасан улсын нисэхийн үйл ажиллагаа, нэгдсэн удирдлага, эрх бүхий байгууллага, алба хаагчийн хууль ёсны эрх ашигт сөргөөр нөлөөлж байна гэж үзэх үндэстэй байна.

| Эрх ашиг нь хөндөгдөх бүлэг |                                                                                                                                                                 | Нөлөөлж буй хэлбэр                                                                                                  |
|-----------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1                           | Улсын нисэхийн тухай хуулийн зохицуулалтад хамаарч байгаа нисэхийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллага, алба хаагч, иргэн хамаарна. | -Тус хуулийн зохицуулалтад хамаарч байгаа байгууллага, алба хаагч, иргэний үйл ажиллагаа, эрх, үүрэгтэй холбогдоно. |

*1.3.Асуудлыг үүсгэж буй учир шалтгаан:*

Холбогдох нөхцөл байдлыг судлан үзвэл дараах учир шалтгаантай байна. Эдгээрийг багцлан үзвэл:

-Улсын нисэхийн талаар хэрэгжүүлэх зарим эрх бүхий байгууллагын бүрэн эрх тодорхойгүй;

-Улсын нисэхийн үйл ажиллагааг төрөөс дэмжих, гүйцэтгэх үүрэг, чадавхыг өргөжүүлэх асуудлыг хуулиар зохицуулсан асуудал хангалтгүй;

-Улсын агаарын хөлгөөр нислэг үйлдэх, улсын нисэхийн орчинд үйл ажиллагаа явуулах гадаадын иргэн болон иргэний нисэхийн нисгэгч, инженер техникийн мэргэжлийн бүрэлдэхүүний талаарх зохицуулалт тодорхой бус;

-Улсын нисэхийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд заасан нислэгийн ангилалд улсын агаарын хөлгийн зарим байгууллагуудын үйл ажиллагаа нь зохицоогүй, шаардлагатай хэмжээнд зохицуулагдаагүй;

-Улсын нисэхийн тухай хууль, улсын нисэхийн багц дүрмээс бусад дүрэм, журмуудыг улсын нисэхийн багц дүрмийн хүрээнд багцлаагүй;

-Шинэ төрлийн хүн тээврийн агаарын хөлгийг даатгалд хамруулахтай холбогдсон зохицуулалт дутмаг;

-Улсын нисэхийн асуудал хариуцсан бүтцийн нэгж Батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад байгуулагдсантай холбогдуулан Батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын эрх, үүрэгт зохицуулалт хийх;

-Хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль, тогтоомж, дүрмийн хүрээнд агаарын хөлгийн бүртгэл, гэрчилгээ, нисэхийн мэргэжлийн үнэмлэх, зэрэг, зэрэглэл олгох, батламжлах асуудлыг тодорхой болгох, хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хууль тогтоомжид нийцүүлэх зэрэг болно.

Хуулийг нэг мөр ойлгож, хэрэгжүүлэх, хуульд нийцүүлэх, шаардлагатай зохицуулалтыг хуульчлах зэрэг асуудлыг тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар шийдвэрлэх юм.

#### ХОЁР. АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОМЬЁОЛСОН БАЙДАЛ

Эрх зүйн зохицуулалтын хувьд тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж холбогдох эрх зүйн зохицуулалтыг нарийвчлан тогтоох асуудал тулгамдаж байна.

Иймд Аргачлалын 4-т заасны дагуу асуудлыг шийдвэрлэх зорилтыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

Зорилт: Улсын нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар тулгамдаж байгаа асуудлыг шийдвэрлэх, эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтын эрх, үүргийг тодорхойлох, шаардлагатай эрх зүйн зохицуулалтыг тусгах, эрх зүйн орчинг нь боловсронгуй болгох зэрэг бусад хийдэлтэй, гажуудлыг засах асуудлыг хуулиар цэгцлэх” зэрэг болно.

#### ГУРАВ. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой хувилбаруудыг тогтоож, Аргачлалын 5-д заасны дагуу зорилгод хүрэх байдал буюу тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар зорилтыг хангаж чадах эсэх, зардал, үр өгөөжийн харьцаа буюу хувилбарыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах зардал, үзүүлэх сөрөг, эерэг өөрчлөлтийг харьцуулан судалж дараах дүгнэлтийг гаргав.

| Хувилбар |              | Зорилгод хүрэх байдал                 | Зардал, үр өгөөжийн харьцаа                   | Үр дүн |
|----------|--------------|---------------------------------------|-----------------------------------------------|--------|
| 1.       | Тэг хувилбар | Шийдвэрлэвэл зохих асуудлыг хэвээр нь | Нэмэлт зардал гарахгүй ч, асуудлыг үүсгэж буй | Үр дүн |

|    |                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                    |                         |
|----|-------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|
|    |                                                                                     | үргэлжлүүлбэл тодорхой үр дүнд хүрэх боломжгүй.                                                                                                                                                                                                                        | шалтгаан нөхцөлийг тодорхой хэмжээнд шийдвэрлэнэ.                                                                                                                                                                                                                  | зэрэг                   |
| 2. | Хэвлэл мэдээлэл болон бусад арга хэрэгслээр дамжуулан олон нийтийг соён гэгээрүүлэх | Хэвлэл, мэдээлэл болон бусад арга хэрэгслээр дамжуулан тус хууль тогтоомжийн талаар олон нийтийг соён гэгээрүүлэх ажлыг зохион байгуулах нь хууль тогтоомжийн талаар иргэд олон нийтийн ойлголтыг батжуулах хэдий ч асуудлыг шийдвэрлэх боломжгүй.                     | Хэвлэл, мэдээлэл болон бусад арга хэрэгслээр дамжуулан тус хууль тогтоомжийн талаар олон нийтийг соён гэгээрүүлэх ажлыг зохион байгуулах, хууль тогтоомжийг иргэдэд сурталчлан таниулахтай холбоотойгоор төсвөөс зардал гаргахгүй ч тодорхой хэмжээнд шийдвэрлэнэ. | Үр дүн зэрэг, сөрөг     |
| 3  | Зах зээлийн механизмаар дамжуулан төрөөс зохицуулалт хийх                           | Тус хуультай хамаарал бүхий асуудлыг зах зээлийн механизмаар дамжуулан төрөөс зохицуулалт хийснээр үр дүнд хүрэх боломжгүй.                                                                                                                                            | Зах зээлийн механизмаар дамжуулан төрөөс зохицуулалт хийснээр үр дүнд хүрэхгүй.                                                                                                                                                                                    | Үр дүн сөрөг            |
| 4  | Төрөөс санхүүгийн интервенц хийх                                                    | Төрөөс санхүүгийн интервенц хийх нь улсын нисэхийн харилцаанд чухал нөлөө үзүүлэх хэдий ч асуудлыг бүрэн шийдвэрлэхэд үр дүн муутай байна.                                                                                                                             | Төрөөс санхүүгийн интервенц хийснээр улсын нисэхтэй холбоотой хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой хэдий ч эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгохгүйгээр зохих үр дүнд хүрэхгүй юм.                                                                                  | Үр дүн сөрөг            |
| 5  | Төрийн бус байгууллага, хувийн хэвслээр тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх           | Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 1-д “Эх орныхоо тусгаар тогтнолыг батлан хамгаалж, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн.” гэж заасан ба уг үүргийг төрийн бус байгууллага, хувийн хэвслээр гүйцэтгүүлэх боломжгүй юм. | Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар “Эх орныхоо тусгаар тогтнолыг батлан хамгаалж, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн.” гэж заасан ба уг үүргийг төрийн бус байгууллага, хувийн хэвслээр гүйцэтгүүлэх боломжгүй юм.           | Үр дүн сөрөг            |
| 6  | Захиргааны шийдвэр гаргах                                                           | Хамрагдах хүрээ, оролцогч талуудын хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, хяналт сайжрах боломж                                                                                                                                                                                      | Захиргааны акт гаргах замаар улсын нисэхтэй холбоотой харилцааг шийдэх боломж нэмэгдэнэ.                                                                                                                                                                           | Тодорхой үр дүнд хүрнэ. |

|   |                                        |                                              |                                                                                                                            |           |
|---|----------------------------------------|----------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
|   |                                        | нэмэгдэнэ.                                   |                                                                                                                            |           |
| 7 | Тухайн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах | Улсын нисэхийн талаарх зохицуулалт сайжирна. | Тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаар тухайн хууль боловсронгуй болох, хуулийг нэг мөр ойлгох, хэрэглэх боломж нэмэгдэнэ. | Үр дүнтэй |

Практик амьдралд тулгарч байгаа зарим асуудлыг хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах замаар шийдвэрлэх талаар холбогдох дүгнэлтийг хийсэн нь Аргачлалын 5.4-т “Дараах тохиолдолд хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах хувилбарыг шууд сонгоно: 5.4.4-т “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу хийсэн үнэлгээнээс тухайн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай гэсэн зөвлөмж гарсан бол” гэж заасантай нийцэж байх тул хуулийн төсөл боловсруулах хувилбарыг шууд сонгосон болно.

#### ДӨРӨВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

Аргачлалын 6-д заасны дагуу хувилбарын үр нөлөөг аргачлалд заасны дагуу ерөнхий асуултуудад хариулах замаар нэгтгэн гаргав.

6.1.1. Хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөний үнэлгээ.

#### ХҮНИЙ ЭРХЭД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ (Хүснэгт 1)

| Үзүүлэх үр нөлөө:                                | Холбогдох асуултууд                                                                                                                                                       | Хариулт |      | Тайлбар                                                                                      |
|--------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|------|----------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж буй эсэх | 1.1. Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх                                                                                                                                 |         |      |                                                                                              |
|                                                  | 1.1.1.Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх                                                                                                                                | Тийм    | Үгүй | Ялгаварлан гадуурхсан зохицуулалтыг тусгахгүй.                                               |
|                                                  | 1.1.2.Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх                                                                                                  | Тийм    | Үгүй | Ялгаварлан гадуурхсан зохицуулалтыг тусгахгүй.                                               |
|                                                  | 1.1.3.Энэ нь тодорхой бүлгийн эмзэг байдлыг дээрдүүлэхийн тулд авч буй түр тусгай арга хэмжээ мөн бол олон улсын болон үндэсний хүний эрхийн хэм хэмжээнд нийцэж буй эсэх | Тийм    | Үгүй | Энэ нь тодорхой бүлгийн эмзэг байдлыг дээрдүүлэхийн тулд авч буй түр тусгай арга хэмжээ биш. |
|                                                  | 1.2. Оролцоог хангах                                                                                                                                                      |         |      |                                                                                              |
|                                                  | 1.2.1.Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо                                                                                                                                  | Тийм    | Үгүй | Холбогдох зохицуулалтыг                                                                      |

|                                                        |                                                                                                                                                                 |      |      |                                                                                                           |
|--------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                        | оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх                                                                        |      |      | хуульд тусгахдаа эрх, ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа бүлгүүдтэй мэдээлэл хуваалцаж, оролцоог хангасан. |
|                                                        | 1.2.2.Ялангуяа зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж буй, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх                | Тийм | Үгүй | Бүлгүүдийг тусгайлан тодорхойлж, тэдэнд үзүүлэх үр нөлөөг тооцсон.                                        |
|                                                        | 1.3. Хууль дээдлэх зарчим ба сайн засаглал хариуцлага                                                                                                           |      |      |                                                                                                           |
|                                                        | 1.3.1.Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх                                                 | Тийм | Үгүй | Хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах боломж нэмэгдэнэ.                                         |
|                                                        | 1.3.2.Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, НҮБ-ын хүний эрхийн механизмаас тухайн асуудлаар өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх | Тийм | Үгүй | Шударга, тэгш эрх, үр өгөөжтэй байх нөхцөл, боломжийг бүрдүүлэхэд чиглүүлсэн.                             |
|                                                        | 1.3.3.Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх                                                                                                 | Тийм | Үгүй | Хариуцлагатай холбоотой зохицуулалт тусгахгүй.                                                            |
| 2. Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулсан эсэх | 2.1.Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах бол энэ нь хууль ёсны зорилгод нийцсэн эсэх                                                                          | Тийм | Үгүй | Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгахгүй.                                                          |
|                                                        | 2.2.Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх                                                                                                                        | Тийм | Үгүй | Зарим хориглолт, хязгаарлалтыг хуулиар тогтоохгүй.                                                        |
| 3. Эрх агуулагч                                        | 3.1.Зохицуулалтын хувилбарт хамаарах бүлгүүд буюу эрх агуулагчдыг тодорхойлсон эсэх                                                                             | Тийм | Үгүй | - Улсын нисэхийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллага, албан тушаалтан                                      |
|                                                        | 3.2.Эрх агуулагчдыг эмзэг байдлаар нь ялгаж тодорхойлсон эсэх                                                                                                   | Тийм | Үгүй | Эрх агуулагчдыг эмзэг байдлаар нь ялгаж тодорхойлсон зохицуулалт байхгүй.                                 |
|                                                        | 3.3.Зохицуулалтын хувилбар нь энэхүү                                                                                                                            | Тийм | Үгүй | Эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг                                                                              |

|                                                                   |                                                                                                                                                                                                    |      |      |                                                                                                          |
|-------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                   | эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж, тэдний эмзэг байдлыг дээрдүүлэхэд чиглэсэн эсэх                                                                                                       |      |      | харгалзан үзсэн үзсэн зохицуулалт агуулаагүй.                                                            |
|                                                                   | 3.4.Эрх агуулагчдын, ялангуяа эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон мэдрэмжтэй зохицуулалтыг тусгах эсэх /хөгжлийн бэрхшээлтэй, үндэстний цөөнх, хэлний цөөнх, гагцхүү эдгээрээр хязгаарлахгүй/ | Тийм | Үгүй | Эрх агуулагчдын, ялангуяа эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон мэдрэмжтэй зохицуулалтыг агуулаагүй.  |
| 4. Үүрэг хүлээгч                                                  | 4.1.Үүрэг хүлээгчдийг тодорхойлсон эсэх                                                                                                                                                            | Тийм | Үгүй | Төрийн байгууллага, иргэн, байгууллага үүрэг хүлээнэ.                                                    |
| 5. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд нийцүүлсэн эсэх | 5.1.Жендерийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх                                                                                                                                                       | Тийм | Үгүй | Жендерийн үзэл баримтлалтыг зохицуулалт агуулгаагүй.                                                     |
|                                                                   | 5.2.Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх                                                                                                          | Тийм | Үгүй | Хуульд тусгах зохицуулалт нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан нийтлэг зарчмын хүрээнд боловсруулагдана. |

**ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ**  
(Хүснэгт 2)

| Үзүүлэх үр нөлөө:                       | Холбогдох асуултууд                                                                                                        | Хариулт |      | Тайлбар                                                                                                        |
|-----------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар | 1.1.Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх        | Тийм    | Үгүй | Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэхгүй. |
|                                         | 1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх (эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан) | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                                                 |
|                                         | 1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг монголын зах зээлд орж                                                        | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                                                 |

|                                                                   |                                                                                                                      |      |      |                                |
|-------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|--------------------------------|
|                                                                   | ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх                                                                               |      |      |                                |
| 2.Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал    | 2.1.Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх                                                            | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 2.2.Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөргөдлийг бий болгох эсэх                                              | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 2.3.Зах зээлд шинээр орж ирж байгаа аж ахуйн нэгжид бэрхшээл, хүндрэл бий болгох эсэх                                | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 2.4.Зах зээлд шинээр монополийг бий болгох эсэх                                                                      | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 3.Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал          | 3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр аж ахуйн нэгжид шинээр зардал үүсэх эсэх                                 | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх                                                            | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 3.3.Зах зээлээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад хүргэх эсэх                                           | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 3.4.Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад ямар нэг хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх                                   | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 3.5.Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх                                                          | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 4.Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсэж байгаа захиргааны зардлын ачаалал | 4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардал (Тухайлбал, мэдээлэх, тайлан гаргах г.м) бий болгох эсэх | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 5.Өмчлөх эрх                                                      | 5.1.Өмчлөх эрхийг (үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус баялаг зэргийг) хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх        | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                                   | 5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон                                                                             | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |

|                                    |                                                                                                             |      |      |                                   |
|------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|-----------------------------------|
|                                    | хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх                                                                   |      |      |                                   |
|                                    | 5.3.Оюуны өмчийн (патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг) эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий болгох эсэх  | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
| 6.Инновац болон судалгаа шинжилгээ | 6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх                                 | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
|                                    | 6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
| 7.Хэрэглэгч болон гэр бүлийн төсөв | 7.1.Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх                                                            | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
|                                    | 7.2.Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх                                      | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
|                                    | 7.3.Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх                                                                   | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
|                                    | 7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд буюу урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх            | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
| 8.Тодорхой бүс нутаг, салбарууд    | 8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх                       | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
|                                    | 8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх          | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
|                                    | 8.3.Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх                                           | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй    |
| 9.Төрийн захиргааны байгууллага    | 9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх                                                                         | Тийм | Үгүй | Улсын төсвийн зардал нэмэгдэхгүй. |
|                                    | 9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага          | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй      |

|                                |                                                                                           |      |      |                                                           |
|--------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|-----------------------------------------------------------|
|                                | тавигдах эсэх                                                                             |      |      |                                                           |
|                                | 9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх                         | Тийм | Үгүй | Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болсон. |
| 10.Макро эдийн засгийн хүрээнд | 10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх                 | Тийм | Үгүй | Эерэг нөлөө үзүүлнэ.                                      |
|                                | 10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                            |
|                                | 10.3.Инфляц нэмэгдэх эсэх                                                                 | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                            |
| 11.Олон улсын харилцаа         | 11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх                                  | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн байдлаар зөрчилдөхгүй.                         |

**НИЙГЭМД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ**  
(Хүснэгт 3)

| Үзүүлэх үр нөлөө:                              | Холбогдох асуултууд                                                                       | Хариулт |      | Тайлбар                                              |
|------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|---------|------|------------------------------------------------------|
| 1.Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл | 1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх                                                      | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй. Бий болсон.          |
|                                                | 1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх                         | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                       |
|                                                | 1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                       |
|                                                | 1.4.Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх                        | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                       |
| 2.Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх              | 2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх                                                 | Тийм    | Үгүй | Ажлын байранд тогтвортой ажиллах сонирхол нэмэгдэнэ. |
|                                                | 2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх                        | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                       |
|                                                | 2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар                                           | Тийм    | Үгүй | Алба хаагчдын үүрэг хариуцлага                       |

|                                                                                  |                                                                                                                                                        |      |      |                                                                                              |
|----------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|----------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                  | нөлөөлөх эсэх                                                                                                                                          |      |      | сайжирна.                                                                                    |
|                                                                                  | 2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх                                                                                                                  | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй. Ажлын байрны тодорхойлолт гарна.                             |
|                                                                                  | 2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх                                                           | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
| 3.Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал                                    | 3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх                                                                                                 | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
|                                                                                  | 3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд, ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
|                                                                                  | 3.3.Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх                                                                                                             | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
| 4.Төрийн удирдлага, сайн засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, ёс суртахуун | 4.1.Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх                                                                                                    | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
|                                                                                  | 4.2.Төрийн байгууллагуудын үүрэг, үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх                                                                                        | Тийм | Үгүй | Төрийн байгууллагын хүлээх үүрэг, хариуцлага нэмэгдэнэ.                                      |
|                                                                                  | 4.3.Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх                                                                              | Тийм | Үгүй | Төрийн захиргааны зарим байгууллагын албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд өөрчлөлт орохгүй. |
|                                                                                  | 4.4.Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлүүлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх                                                                                 | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
|                                                                                  | 4.5.Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх                                                                              | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
| 5.Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал                                             | 5.1.Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх                                                                 | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                                               |
|                                                                                  | 5.2.Зохицуулалтын                                                                                                                                      | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг                                                                             |

|                                                      |                                                                                                                                                             |      |      |                                                                       |
|------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|-----------------------------------------------------------------------|
|                                                      | хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх                                           |      |      | нөлөө байхгүй                                                         |
|                                                      | 5.3.Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх                                                              | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
| 6.Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем | 6.1.Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх                                                                                                   | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
|                                                      | 6.2.Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх                                                                                                    | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
|                                                      | 6.3.Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага) олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
|                                                      | 6.4.Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх                                                                                  | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
|                                                      | 6.5.Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх                                                                                    | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
| 7.Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал                | 7.1.Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх                                                                                      | Тийм | Үгүй | Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөө үзүүлэхгүй |
|                                                      | 7.2.Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх                                                                                                             | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
|                                                      | 7.3.Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх                                                                                                             | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
|                                                      | 7.4.Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх                                                                                         | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
| 8.Соёл                                               | 8.1.Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх                                                                                                             | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |
|                                                      | 8.2.Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх,                                                                                                            | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй                                        |

|  |                                                             |      |      |                                |
|--|-------------------------------------------------------------|------|------|--------------------------------|
|  | эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх                     |      |      |                                |
|  | 8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |

### БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

(Хүснэгт 4)

| Үзүүлэх үр нөлөө:               | Холбогдох асуултууд                                                         | Хариулт |      | Тайлбар                        |
|---------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|---------|------|--------------------------------|
| 1.Агаар                         | 1.1.Зохицуулалтын хувилбарын үр дүнд агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх     | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 2.Зам тээвэр, түлш, эрчим хүч   | 2.1.Тээврийн хэрэгслийн түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх/бууруулах эсэх        | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 2.2.Эрчим хүчний хэрэглээг нэмэгдүүлэх эсэх                                 | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 2.3.Эрчим хүчний үйлдвэрлэлд нөлөө үзүүлэх эсэх                             | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 2.4.Тээврийн хэрэгслийн агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх                  | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 3.Ан амьтан, ургамлыг хамгаалах | 3.1.Ан амьтны тоо хэмжээг бууруулах эсэх                                    | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 3.2.Ховордсон болон нэн ховор амьтан, ургамалд сөргөөр нөлөөлөх эсэх        | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 3.3.Ан амьтдын нүүдэл, суурьшилд сөргөөр нөлөөлөх эсэх                      | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 3.4.Тусгай хамгаалалттай газар нутагт сөргөөр нөлөөлөх эсэх                 | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 4.Усны нөөц                     | 4.1.Газрын дээрх ус болон гүний ус, цэвэр усны нөөцөд сөргөөр нөлөөлөх эсэх | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 4.2.Усны бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх                                         | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                 | 4.3.Ундны усны чанарт нөлөөлөх эсэх                                         | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 5.Хөрсний бохирдол              | 5.1.Хөрсний бохирдолтод нөлөө үзүүлэх эсэх                                  | Тийм    | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |

|                                                         |                                                                                                                     |      |      |                                |
|---------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|--------------------------------|
|                                                         | 5.2.Хөрсийг эвдэх, ашиглагдсан талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх эсэх                                                     | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 6.Газрын ашиглалт                                       | 6.1.Ашиглагдаагүй байсан газрыг ашиглах эсэх                                                                        | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                         | 6.2.Газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх                                                                                 | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                         | 6.3.Экологийн зориулалтаар хамгаалагдсан газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх                                            | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
| 7.Нөхөн сэргээгдэх/нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялаг | 7.1.Нөхөн сэргээгдэх байгалийн баялгийг өөрөө нөхөн сэргээгдэх чадавхыг нь алдагдуулахгүйгээр зохистой ашиглах эсэх | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |
|                                                         | 7.2.Нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялгийн ашиглалт нэмэгдэх эсэх                                                   | Тийм | Үгүй | Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй |

6.1.2.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж байгаа эсэх.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улс өөрийгөө хамгаалах зэвсэгт хүчинтэй байна. Зэвсэгт хүчний бүтэц, зохион байгуулалт, түүнд алба хаах журмыг хуулиар тогтооно.” гэж заасан байна.

Тус хуулийг шинэчлэн найруулснаар хууль боловсронгуй болж, хуулийн зохицуулалт сайжирч, эрх зүйн харилцаанд тодорхой өөрчлөлт гарах чухал нөлөө ач холбогдолтой.

Улсын нисэхийн тухай хуульд шинэчлэн найруулга хийснээр Монгол Улсын Үндсэн хууль болон хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцэх бөгөөд хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хууль тогтоомжтой аливаа хэлбэрээр зөрчилдөхгүй болно.

-Мөн хууль санаачлагч Засгийн газрын Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван нэгдүгээр зүйлийн 2-т “Монгол Улс өөрийгөө хамгаалах зэвсэгт хүчинтэй байна. Зэвсэгт хүчний бүтэц, зохион байгуулалт, түүнд алба хаах журмыг хуулиар тогтооно.” гэж, Гучин наймдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 6 дахь заалтад “улсыг батлан хамгаалах хүчин чадлыг бэхжүүлж, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах” гэсэн эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газрын үндсэн бүрэн эрхийн хүрээнд хуулийн төслийг боловсруулах үйл ажиллагааны хууль зүйн үндэслэл хангагдах юм.

ТАВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАНУУДЫГ  
ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

Аргачлалын 7-д зааснаар хувилбаруудын эерэг болон сөрөг талуудыг

- Зорилгод хүрэх байдал;
- Зардал, үр өгөөжийн харьцаа;
- Хүний эрх, эдийн засагт, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө;
- Хууль тогтоомжтой нийцэж буй эсэх;
- Гарч болох сөрөг үр дагавар, түүнийг арилгах хувилбар байгаа эсэх гэсэн шалгуураар дахин нягтлан үзэж дараах дүгнэлтийг хийлээ.

Эрх зүйн орчныг сайжруулахын тулд боловсруулсан зохицуулалтуудын хувилбарт хүний эрхийг зөрчсөн зохицуулалт тусгагдаагүй болно.

Эдийн засгийн үр нөлөө, нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөний хувьд ямар нэгэн сөрөг үр нөлөө байхгүй, улсын төсвөөс зардал гарахгүй, төрийн байгууллагын үүрэг, хариуцлага улам нэмэгдэнэ.

### ЗУРГАА. ЗӨВЛӨМЖ

Монгол Улсын Их Хурлын 2015 оны 85 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын батлан хамгаалах бодлогын үндэс баримт бичгийн 6.2-т “Монгол Улсын батлан хамгаалах бодлого, үйл ажиллагааны харилцааг зохицуулах хууль, эрх зүйн хэм хэмжээний цогц байдлыг хангана.” гэсэн, 8.2.2-т “агаарын орон зай, агаарын хилийн халдашгүй дархан байдалд хяналт тавих, хамгаалах” гэсэн, Зэвсэгт хүчний тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2.5-д “зэвсэгт хүчний бүх төрлийн хангалтыг төрөөс баталгаажуулах” гэсэн, мөн хуулийн 6.2.2-т “агаарын хилийн халдашгүй дархан байдал, агаарын зайд хяналт тавих, хамгаалах” зэрэг эрх зүйн зохицуулалт хангагдана.

Иймд Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”-ийн 74-т “Улсын нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн төслийг боловсруулж, 2025 онд хуулийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх гэж заасны хэрэгжилтийг хангах ажлын хүрээнд дээрх харьцуулалтын үр дүнг харгалзан үзэж, тулгамдаж байгаа асуудлыг цогцоор шийдвэрлэх боломжийн хувьд дэвшүүлсэн хувилбаруудыг тус хуульд тусгаж, тус хуулийг төслийг шинэчилсэн найруулгын төслөөр боловсруулан хуулийг батлан хэрэгжүүлэх хувилбар илүү үр дүнд хүрэх юм.

Мөн хуулийн давхардсан, хийдсэн, зөрчигдсөн эрх зүйн зохицуулалтыг засаж холбогдох хууль тогтоомжтой нийцүүлэх асуудлуудыг Улсын нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга хийх замаар шийдвэрлэх юм.

---oOo---